

PISA 2018 SONUÇLARI NASIL OKUNMALIDIR?

MÜBERRA NUR EMİN

SETA | PERSPEKTİF

ARALIK 2019 · SAYI 251

- PISA 2018 matematik, fen ve okuma becerilerinde Türkiye nasıl bir performans sergilemiştir?
- Geçmiş yıllarla kıyaslandığında Türkiye nasıl bir ivme yakalamıştır?
- PISA 2018 sonuçları Türkiye’de bölgeler ve okullar arası farka ilişkin neler söylemektedir?

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından 2000’den itibaren üç yılda bir gerçekleştirilen Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) araştırmasının sonuçları yayımlanmıştır. PISA 15 yaş grubundaki öğrencilerin okuma, matematik ve fen alanlarında elde ettikleri bilgi ve becerilerin gerçek yaşam ortamlarında kullanılmasını küresel ölçekte kıyaslamakta ve katılımcı ülkelerin temel eğitim durumlarına dair önemli veriler paylaşmaktadır. Ayrıca PISA sadece üç alandaki becerileri ölçmemekte aynı zamanda öğrencilerin motivasyonları, kendileri hakkındaki görüşleri, öğrenme biçimleri, okul ortamları ve aileleriyle ilgili veriler de toplayarak öğrencilerin sosyoekonomik ve kültürel durumları ve bu durumun başarıları üzerindeki etkisine dair değerli bilgiler sunmaktadır.

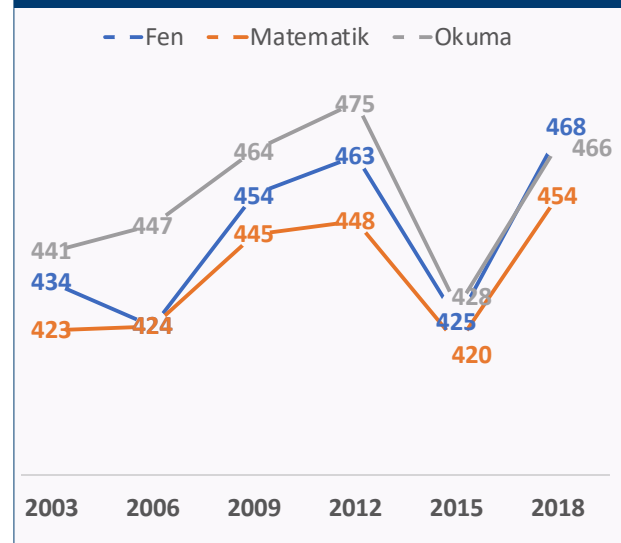
PISA 2018 raporunun yayımlanmasıyla eş zamanlı bir şekilde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan “PISA 2018 Türkiye Ön Raporu” kamuoyuyla paylaşılmıştır.¹ Raporda Türkiye’nin PISA’da gösterdiği performansa ilişkin veriler geçmiş yıllarla mukayeseli olarak sunulmuştur.

1. PISA 2018 Türkiye Ön Raporu, (MEB Yayınları, Ankara: 2019).

TÜRKİYE, NEREDEN NEREYE?

2003’te 30’u OECD ülkesi olan 41 ülke PISA uygulamasına katılmıştır. 2018’de ise PISA’ya katılan ülke ve ekonomi sayısı 37’si OECD ülkesi olmak üzere 79’a yükselerek katılımın en fazla olduğu yıl olmuştur.

GRAFİK 1. PISA’DA TÜRKİYE’NİN ORTALAMA PUANLARI (2003-2018)

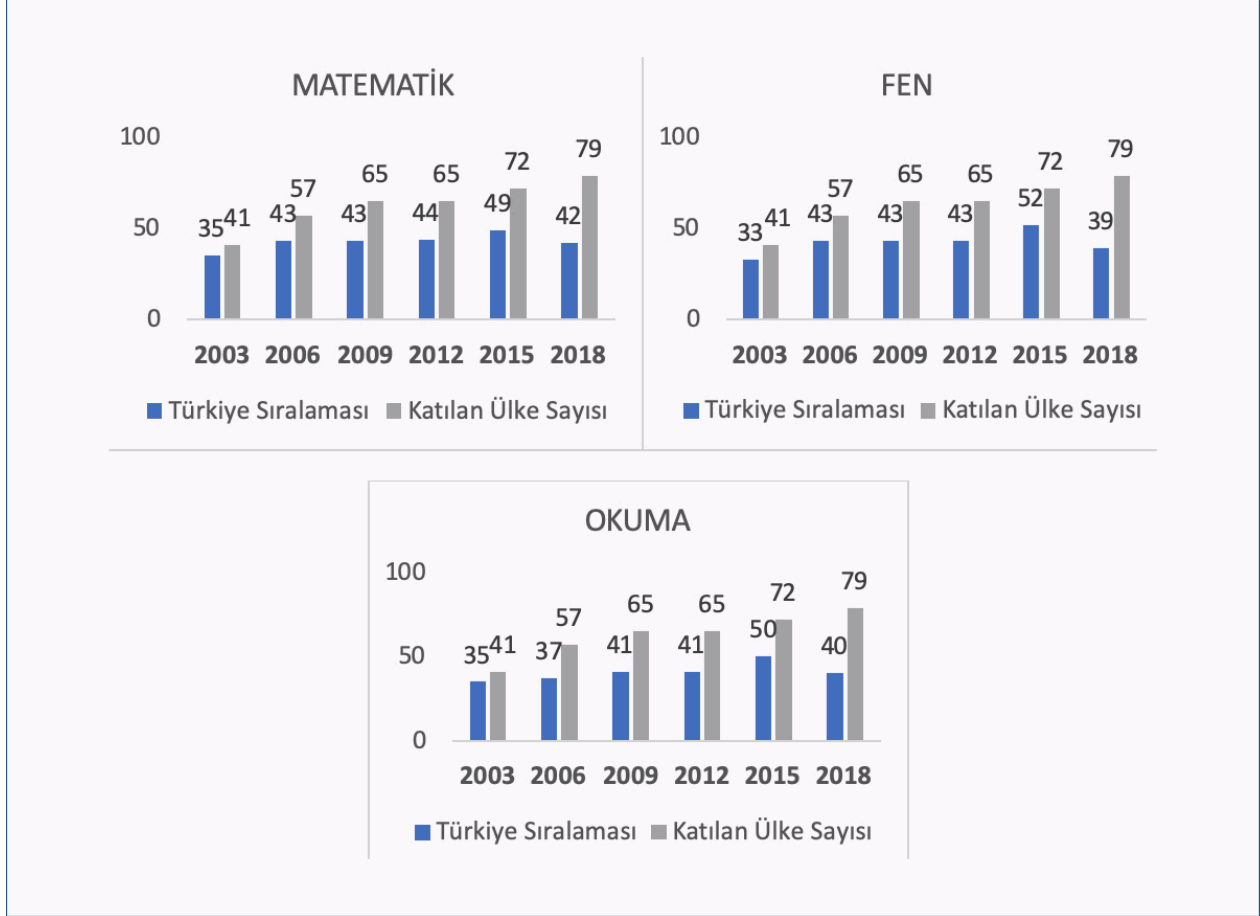

Kaynak: PISA verilerinden oluşturulmuştur.

MÜBERRA NUR EMİN

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun olduktan sonra aynı üniversitenin Tarih Bölümü’nde yan dal yaptı. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde yüksek lisansını “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Devlet Okullarında Karşılaştığı Sorunlar” başlıklı tez çalışmasıyla tamamladı. Aynı üniversitede doktora çalışmasına devam etmektedir. Eğitim sosyolojisi, eğitim politikaları, göç ve sosyal politikalar alanlarında çalışan Emin aynı zamanda SETA’da Eğitim ve Sosyal Politikalar Direktörlüğü’nde araştırmacı olarak çalışmaktadır.

GRAFİK 2. PISA'DA MATEMATİK, FEN VE OKUMA ALANLARINDA
KATILAN ÜLKE SAYISINA GÖRE TÜRKİYE'NİN SIRALAMASI (2003-2018)

Türkiye 2006'dan bu yana –2015 haricinde– tüm alanlarda genel bir artış seyri gösterirken 2015'te ciddi bir kırılma yaşanmıştır. 2012'de uygulamaya giren 4+4+4 sistemiyle birlikte zorunlu eğitimin on iki yıla çıkarılması ve daha dezavantajlı öğrencilerin ortaöğretime dahil olmaları nedeniyle PISA 2015'te bu tür bir düşüşün yaşanabileceğine sınavdan önce yapılan çalışmalarında dikkat çekilmiştir.² Ancak 2015'te yaşanan düşüşün sebeplerine ilişkin derinlemesine analizler yapılmasına da ihtiyaç vardır.

Türkiye'nin 2003'ten itibaren altıncı kez katıldığı PISA araştırmasının 2018 sonuçları ise önemli iyileşmeler içermektedir. Türkiye matematik (454) ve fen (468) ortalama puanını tüm geçmiş yılların üzerine ta-

şımış ayrıca 2015 ile karşılaştırıldığında matematik ve fen alanlarında en yüksek artış yaşayan ülke olmuştur. Okuma (466) alanındaki puanında ise 2015'e (428) göre yüksek bir artış sağlayarak en çok artış yaşayan ikinci ülke olmuş ancak 2012'in (475) altında kalmıştır (Grafik 1).

79 katılımcı ülke ve ekonomi arasındaki sıralamasına bakıldığında Türkiye okuma alanında 40, matematikte 42 ve fende de 39. sırada yer almıştır (Grafik 2). Yıllar içerisinde katılımcı ülke ve ekonomi sayısında artış yaşanmasına rağmen Türkiye'nin –henüz istediği düzeyde olmasa da– sıralamasını yükseltmesi olumlu göstergelerden biridir. Ayrıca Türkiye'nin 15 yaş grubu öğrenci sayısında ciddi bir artış yaşanırken tüm alanlarda puanlarını artırabilmesi kayda değer bir gelişmedir.

2. Serdar Polat, *Eğitimde Orta Kalite Tuzağı*, (SETA Rapor, Ankara: 2014).

ALT VE ÜST DÜZEY YETERLİK DİLİMLERİNE GÖRE ÖĞRENCİ ORANLARI

PISA öğrencilerin sahip olması gereken bilgi ve becerilere göre farklı yeterlik düzeyleri tanımlamıştır. Örneğin matematik alanında 1, 2, 3, 4, 5, 6 olmak üzere altı yeterlik düzeyi belirlenmiştir. Bu tanımlara göre 2. düzey yeterlik tüm çocukların ortaöğretim sonunda edinmesi gereken “asgari yeterlik seviyesi” olarak tanımlanırken 1 ve altı düzeyler ise “düşük başarılı ve riskli grup” olarak tanımlanmaktadır.³ 5 ve üstü ise üst düzey ise başarıyı göstermektedir. Dolayısıyla ülkelerin bu düzeylerdeki öğrenci oranlarına dair veriler mevcut durumun daha sağlıklı okunabilmesine imkan vermektedir.

TABLO 1. PISA'DA MATEMATİK, FEN VE OKUMA ALANLARINDA ALT DÜZEY VE ÜST DÜZEY DİLİMDE YER ALAN ÖĞRENCİ ORANLARI (YÜZDE, 2015-2018)

	Matematik		Okuma		Fen	
	2015	2018	2015	2018	2015	2018
Yeterlik Düzeyleri						
5. Düzey ve Üzeri	2,01	4,8	0,6	3,3	0,3	2,4
1. Düzey ve Altı	51,3	36,7	30	26,1	44,4	25,1

PISA 2018'deki eğilimlere bakıldığında Türkiye'de 2015'e göre tüm alanlarda alt düzeyde yer alan öğrenci oranlarında düşüş yaşanırken üst düzeyde bulunan öğrenci oranında ise artış gerçekleşmiştir. Matematik alanında üst düzey yeterlikte bulunan öğrenci oranı yüzde 4,8 iken OECD ülkeleri ortalaması yüzde 10,9'dur. Okuma alanında ise Türkiye'de üst düzey öğrenci oranı yüzde 3,3 iken OECD ülkeleri ortalaması yüzde 8,6'dır. Fen alanında Türkiye'de üst düzey dilimde bulunan öğrenci oranı yüzde 2,4 iken OECD ülkeleri ortalaması yüzde 6,7'dir.⁴ Dolayısıyla Türkiye'de üst düzey dilimdeki öğrenci oranlarında iyileşmeler olsa dahi henüz OECD ortalamasının altındadır. Türkiye'nin küresel ölçekteki rekabet gücü-

nün artması için üst düzey dilimdeki öğrenci oranını artırması gereklidir. Risk grubundaki öğrenci oranında yaşanan düşüş olumlu olsa da bunun daha da düşmesi için öğrencilere asgari düzeyde temel bilgi ve becerileri kazandıracak telafi mekanizmalarına ihtiyaç vardır.

SOSYOEKONOMİK DURUM VE BAŞARI İLİŞKİSİ

PISA uygulamaya katılan öğrencilerin performansları ile sosyoekonomik düzey arasındaki ilişkiye dair de önemli uyarılarda bulunmaktadır. Nitekim eğitimde eşitlik tartışmalarının merkezinde öğrencilerin sosyoekonomik ve kültürel arka planlarının başarıları üzerindeki etki düzeyleri yer almaktadır. PISA 2018'de ağırlıklı alan okuma becerileri olması nedeniyle sosyoekonomik düzey ile okuma becerileri puanları arasındaki ilişki incelendiğinde sosyoekonomik olarak avantajlı öğrencilerin okuma performansı ortalaması 513 iken dezavantajlı öğrencilerin okuma performansı ortalamasının 437 olduğu görülmektedir. Bu fark 2015 ile kıyaslandığında azalmış olsa da hala devam etmektedir.

BÖLGELER VE OKULLAR ARASI FARKLAR

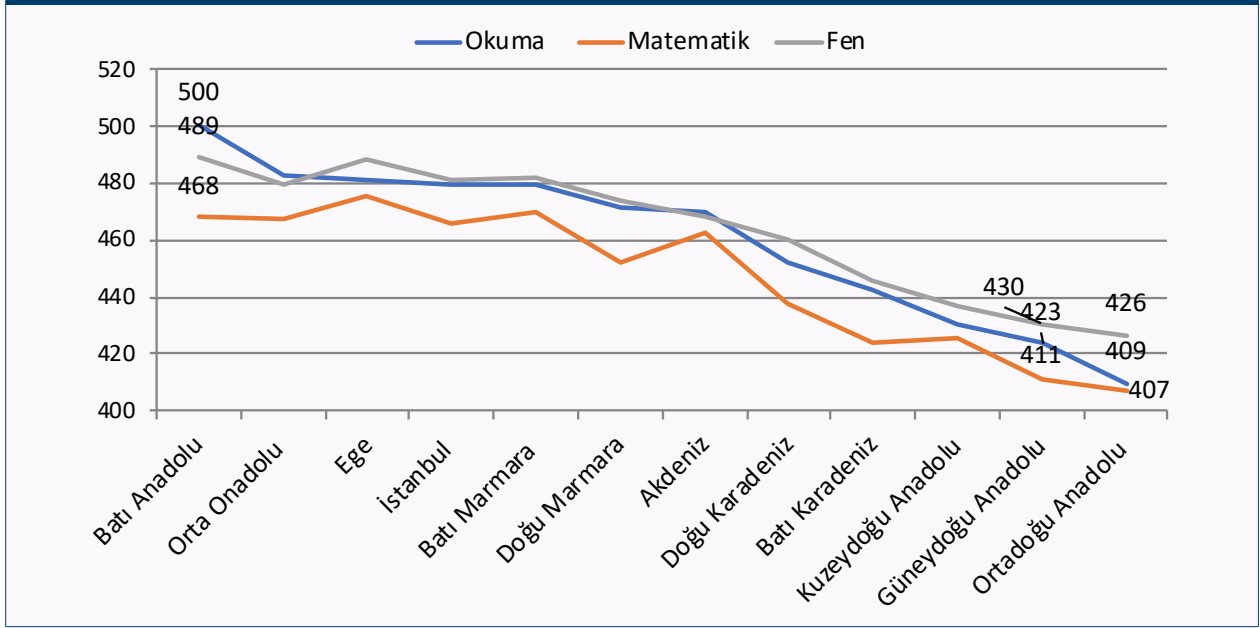
Yarım milyonu aşkın öğrencinin katıldığı PISA'da Türkiye, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) 1. düzeyde yer alan, 12 bölgeyi temsil eden, farklı okul türlerini içeren 186 okul ve 6 bin 890 öğrencisiyle yer almıştır. PISA sonuçları bölgelerin ve okul türlerinin performanslarını da değerlendirme imkanı sunmaktadır. 2018 sonuçlarına göre bölgeler arasındaki farka bakıldığında ülkenin batısından doğusuna doğru gidildikçe performansta düşüş yaşandığı görülmektedir (Grafik 3). Yine okuma becerileri üzerinden bakıldığında ortalama puan Batı Anadolu Bölgesi'nde 500 iken Ortadoğu Anadolu Bölgesi'nde ise 407'dir. Her 30 puanlık farkın bir yıllık eğitim sürecine tekabül ettiği düşünüldüğünde bölgeler arası yaklaşık üç yıllık fark söz konusudur. Dolayısıyla eğitimde eşitlik ve adalet ilkesinden hareketle dezavantajlı bölgelere yönelik politika geliştirilmesi elzem görülmektedir.

Matematik, fen ve okuma alanlarında okul türlerinin performansları incelendiğinde geçmiş yıllarda

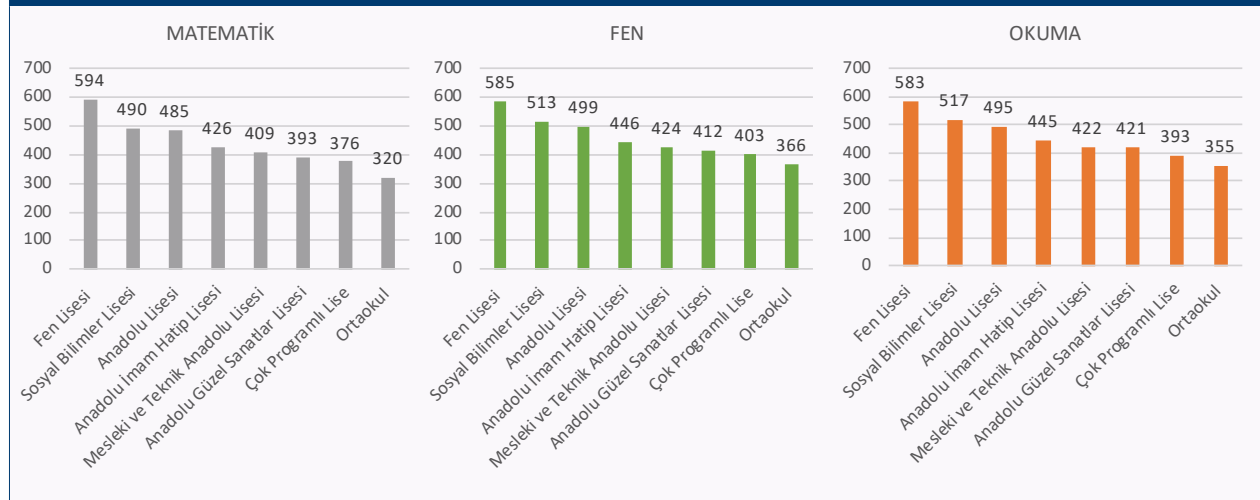
3. OECD (2019). PISA 2018 Results. Paris: OECD Publishing. https://www.oecd.org/pisa/Combined_Executive_Summaries_PISA_2018.pdf

4. PISA 2018 Türkiye Ön Raporu.

GRAFİK 3. PISA 2018'DE TÜRKİYE'NİN BÖLGELERE GÖRE PUAN ORTALAMALARI

GRAFİK 4. PISA 2018'DE TÜRKİYE'NİN OKUL TÜRLERİNE GÖRE MATEMATİK, FEN VE OKUMA ORTALAMA PUANLARI

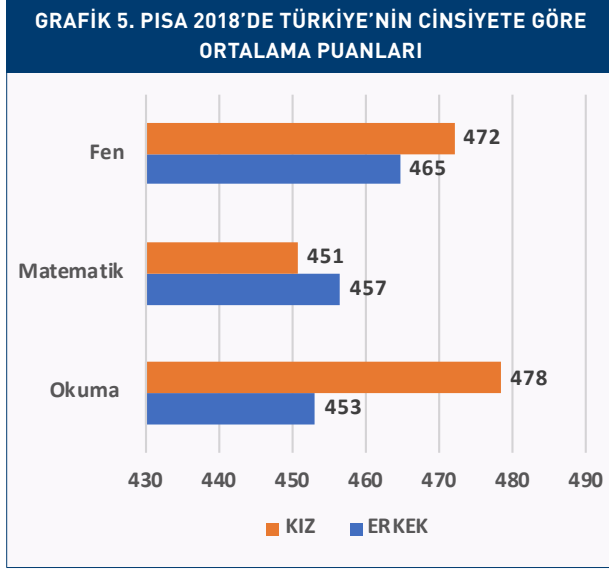

olduğu gibi 2018'de de okul türleri arasında hiyerarşik farkın sürdüğü dikkat çekmektedir. Lise türleri arasında her üç alanda da en yüksek performans fen lisesinde sergilenirken performans sıralaması sosyal bilimler lisesi, Anadolu lisesi, Anadolu imam hatip lisesi, mesleki ve teknik Anadolu lisesi ve çok programlı liseler şeklinde gerçekleşmektedir (Grafik 4). Dolayısıyla okul türleri arasında oluşan bu farkın azaltılması noktasında daha somut adımların atılmasına da ihtiyaç vardır.

CİNSİYETE GÖRE PERFORMANS

Eğitimde eşitlik ve adalet göstergelerinden birisi de cinsiyetlerin performanslarındaki farklılık düzeyidir. Türkiye son yıllarda cinsiyet eşitliği noktasında oldukça pozitif bir ivme yakalamıştır. Bu ivme PISA 2018'de de kendisini göstermiş ve dahası kız çocuklarının lehine bir sonuçla karşılaşmıştır. Matematik haricinde fen ve okuma alanlarında kız öğrencilerin performansı erkek öğrencilere göre yüksektir (Grafik 5).

Bu da Türkiye’de kız çocuklarına yönelik gerçekleştirilen politikaların olumlu yansımalarını göstermektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

PISA sonuçları Türkiye’de 15 yaş grubu öğrencilerin gerçek hayat ortamlarında kendilerine gerekecek bilgi ve beceri kazanımları hakkında önemli ipuçları sunması bakımından önemlidir. PISA sonuçlarının Türkiye’nin ulusal merkezi sınavları olan LGS ve YKS sonuçlarıyla örtüşmesi bakımından da dikkate değer olduğu söylenebilir. PISA 2018, Türkiye’de hemen her alanda kayda değer bir iyileşme yaşandığını gösterse de bölgeler ve okullar arası farklar, sosyoekonomik düzeyin başarı üzerindeki etkisi ve üst düzey yeterlikteki öğrenci oranının azlığı gibi eğitimdeki yapısal sorunlara da yeniden işaret etmektedir. Dolayısıyla PISA sonuçlarının daha derinlemesine analizlerinin yapılması, sonuçların bütüncül bir perspektifle ele alınması, eğitimde eşitlik ve adalet ilkesinden hareketle eksikliklerin tespit edilerek telafi mekanizmaları ve etkili politikaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.